

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

*О.В. Гнатів, О.В. Мацюра
Мелітополь, Україна*

Важливою умовою виживання сучасного суспільства є екологічна грамотність людей. У зв'язку з цим проблема екологічної освіти і виховання вважається пріоритетним напрямом у педагогічній теорії і практиці.

У найважливіших документах міжнародного й державного значення зазначено, що екологічна освіта сьогодні є необхідною складовою гармонійного й екологічно безпечного розвитку. Одним із стратегічних напрямів сучасної екологічної освіти є формування поколінь з високою екологічною культурою, новим екологічним світоглядом на принципах гуманізму, екологізації мислення, міждисциплінарної інтеграції, історизму та системності з метою збереження й відновлення природи України та її біологічного різноманіття [2, с. 9]. Високу якість життя людства може забезпечити тільки екологічно компетентне покоління зі сформованим екологічним світоглядом, з новими ціннісними орієнтаціями й установками, з активною екологічною позицією. Ці якості особистості можливо сформувати в процесі реалізації екологічної освіти і виховання молоді.

Для вирішення даної проблеми в Україні прийнята і реалізується Концепція безперервної екологічної освіти і виховання, яка передбачає формування у людини екологічної культури, починаючи з дошкільного віку й протягом усього життя. Екологічна освіта може забезпечуватися формальними і неформальними формами.

Вихідними положеннями вищої екологічної освіти є продовження базової середньої освіти на наступному, більш високому рівні з метою формування у студентів високої екологічної культури, глибоких екологічних знань та біосферного світогляду, підготовка бакалаврів, спеціалістів і магістрів у всіх сферах екологічної практичної, управлінської, освітньої та наукової діяльності [1, с. 194].

Підготовка вчителя вимагає чіткої орієнтації на модель, з одного боку, яка відповідає потребам школи, а з іншого, яка випереджає її потреби, тобто з врахуванням перспективи розвитку школи у зв'язку з соціально-економічним прогресом.

Готовність вчителя до реалізації завдань екологічної освіти і виховання пов'язується з духовними цінностями, що визначають програму життєвих і фахових завдань. Але забезпечити самодостатні й очевидні критерії моральності тих чи інших форм свідомої активності вчителя у розв'язанні еколого-освітніх проблем здатна лише культура.

Формування екологічної культури майбутнього вчителя, його готовність до екологічної освіти і виховання учнів у школі має проходити через: набуття екологічних знань, формування екологічного мислення, світогляду, етичних принципів поведінки в природі, забезпечення підтримки фізичного стану для проведення екологічних екскурсій, походів, експедицій, вироблення активної природоохоронної позиції, формування необхідних якостей вихователя, організатора і пропагандиста ідей захисту природи, свого здоров'я та здоров'я своїх вихованців [3, с. 436].

Основною екологічною культурою є екологічні знання. Однак майбутньому спеціалісту треба дати не тільки суму знань про природу, але й сформувати активну громадянську екологічну позицію, екологічний стиль мислення, пробудити почуття особистої причетності для вирішення проблем охорони навколишнього середовища.

На хіміко-біологічному факультеті Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького значне місце відводиться формуванню екологічної культури майбутніх учителів. Виховна робота на факультеті нерозривно пов'язана з навчальним процесом і проводиться паралельно з ним. Переваги такої діяльності з навчання та виховання студентів полягають не лише у тому, що вона не обмежена академічними годинами, а й більшою мірою пов'язана з місцевими екологічними умовами тощо. Насамперед, різні неформальні форми практичної діяльності студентської молоді дозволяють розширити безпосередні контакти молодих людей з природою, дають реальну можливість побачити результати власної роботи.

Екологічна освітньо-виховна діяльність, особливо у позанавчальний час, має надзвичайно різноманітні форми. Систематизуючи їх за допомогою різних критеріїв, можна виділити певні категорії заходів, що проводяться, наприклад:

- обов'язкові та факультативні;
- індивідуальні, групові, масові;
- традиційні та оригінальні тощо.

За формою їх можна поділити на вербальні (бесіда, диспут, радіопередача), друковані (стаття у газеті, тези у збірці), наочно-демонстраційні (виставка, демонстрація слайдів).

За періодичністю – на разові заходи (тематичний вечір, суботник) і постійно діючі (дискусійний клуб, гурток).

Розрізняють заходи з елементами змагання (конкурси, вікторини, олімпіади), природоохоронні

заходи (дружина чи зелений патруль), заходи з благоустрою та озеленення, прибирання території тощо.

Зрозуміло, що перелічені вище форми екологічної роботи не вичерпують усього їх різноманіття – адже фактично арсенал форм, які використовуються, значне ширший. Хотілося б зупинитись детальніше на деяких з них:

- поєднання власне навчального процесу з природоохоронною діяльністю під час практики;
- залучення студентів у вільний від навчання час до вдосконалення практичних умінь екологічного спрямування (наприклад, під час екскурсій, природоохоронних заходів);
- виконання самостійної (індивідуальної) дослідницької роботи (курсові, дипломні роботи);
- надання допомоги шкільним, дошкільним, позашкільним, міським та районним закладам у вирішенні екологічних проблем на локальному рівні.

Отже, на сьогодні актуальним завданням є підготовка громадян з високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості і культури на основі нових критеріїв оцінки взаємовідносин людського суспільства й природи. Використання комплексного підходу до екологічної освіти і виховання студентської молоді дозволить реалізувати його завдання й отримати екологічно компетентних вчителів зі сформованим екологічним світоглядом й активною екологічною позицією.

Література

1. Климчик О.М., Малярчук П.М. Екологія. Вступ до фаху: Навчальний посібник / О.М. Климчик, П.М. Малярчук, Т.М. Мислива, В.П. Дубровський. – Житомир: Житомирський національний агроекологічний університет, 2008. – 344 с.
2. Концепція екологічної освіти України // Директор школи. – Квітень 2002. – № 16. – 48 с.
3. Совгіра С.В. Методика навчання екології / С.В. Совгіра. – К.: Наук. світ, 2007. – 450 с.

ПРИБРЕЖНО – ВОДНІ МАКРОФІТИ ЯК ПОКАЗНИКИ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ ВОДОЙМИ

*Л.М. Гомля, К.В. Остапчук
Полтава, Україна*

Рослинний покрив континентальних водойм досить різноманітний і є важливим компонентом їх екосистем. Водні фітоценози стали об'єктами дослідження екологів, ботаніків, гідробіологів тощо. Проте, у зв'язку з своєрідними умовами їх зростання і певними труднощами дослідження вони ще вивчені недостатньо. Так на Україні прибрежно-водні фітоценози вивчали Зеров К.К. (1953, 1976), Лавренко Є.М. (1947, 1959), Афанасьєв Д.Я. (1966), Потульницький М.П. (1973), Дубина Д.В. (1993) та інші [1, 2, 3].

Водні макрофіти та їх водні угруповання є досить чутливими індикаторами екологічного стану водойми. Вироблені в процесі еволюції адаптивні ознаки досить чітко визначають рівень води у водоймі, її хімічний склад і відіграють важливу роль в біологічному самоочищенні водойми [3]. Вони все більше і більше зазнають антропогенного впливу у зв'язку з гідрологічними роботами та забрудненням водного і повітряного басейнів. Завдяки цьому виникла необхідність проведення широкомасштабних заходів по їх вивченню та охороні.

Влітку 2012-2013 рр. нами було обстежено водну екосистему відкритої водойми річки Сули, з метою вивчення видового складу вищих прибрежно-водних рослин та їх фітоценозів і оцінки екологічного стану даної водойми. При цьому врахували такі фактори, як морфологічні особливості водойми, характер затоплення території, рівень води, фізико-хімічний склад.

Водні макрофіти мають широке розповсюдження в долині р. Сули (Полтавська область). Тут вони зустрічаються в мілководді русла, заток і рукавів річки, міжплавневих водотоків, в струмках. Русло р. Сули повністю заросло водними макрофітами.

З прибережних рослин типовими для всіх водойм є *Typhalatifolia* L., *T. angustifolia* L., *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud., *Bidens tripartita* L., *Scirpus sylvaticus* L., *Glyceria maxima* (C. Hartm.) Holmb., *Carex acuta* L., *Lythrum salicaria* L., *Lycopus europaeus* L. і інші. Рідше зустрічаються такі види, як *Butomus umbellatus* L., *Stachys palustris* L., *Bolboschoenus maritimus* (L.) Palla, *Oenanthe aquatica* (L.) Poir., *Bidens cernua* L., *Acorus calamus* L. [1,2]. З занурених гідрофітів звичайним у всіх типах водойм (особливо закритих) є *Ceratophyllum demersum* L., *Elodea canadensis* Michx., *Potamogeton lucens* L., *P. crispus* L., *P. perfoliatus* L., *Hippurus lanuolata* Retz. З плаваючих на поверхні води часто утворюють суцільну плівку на воді *Polugonum amphibium* L., *Lemna minor* L., *L. trisulca* L., *Spirodela polyrrhiza* (L.) Schleid., *Potamogeton natans* L. [3].

Водні макрофіти мають винятково велике значення в біосфері. Враховуючи, що на Україні зникло 400 малих річок, що привело до зменшення площі цієї екосистеми і збідненню її видового складу, нині гостро стоїть питання про їх охорону. Водні екосистеми мають велике значення для вивчення історії і закономірностей їх поширення в різних природно-географічних зонах. Багато видів уже зустрічаються рідко або спорадично і їх можна розділити на три категорії охоронності. Перша категорія включає види, що знаходяться під загрозою повного зникнення (*Salvinianatans* (L.) All., *Traborysthenica* V. Vassil., *Batrachium aquatile* (L.) Dumort.). Другу складають ті види, які